

Oeverafkalving in de veenweiden

Van probleem naar kans

D. van Rotterdam, J. de Pater, J. Verweij, E. ter Hennepe

Een onderschat probleem?

Oeverafkalving vindt wijdverspreid plaats in het veenweidegebied. Waardevolle landbouwgrond kalft niet alleen af door golfslag en stroming maar ook door het wegspoelen van veraard en waterverzadigd veen. In het veenweidegebied is afkalving te zien aan steil geworden oevers langs de grotere watergangen maar ook aan oeververzakking langs 'gewone' perceelsslotten (zie figuur rechts). Afkalving versnelt bij afwezigheid van vegetatie en wanneer het veen zwart komt te liggen door vertrapping, hopen in oevers, snelle peilveranderingen, té intensief baggeren of schonen, woelende vissen, en door kaalslag als gevolg van golven en stroming. Een handreiking is ontwikkeld die gebruikt kan worden om per locatie te inventariseren welke oorzaken een potentieel risico vormen voor oeverafkalving. Zie <https://nmi-agro.shinyapps.io/Handreiking/>

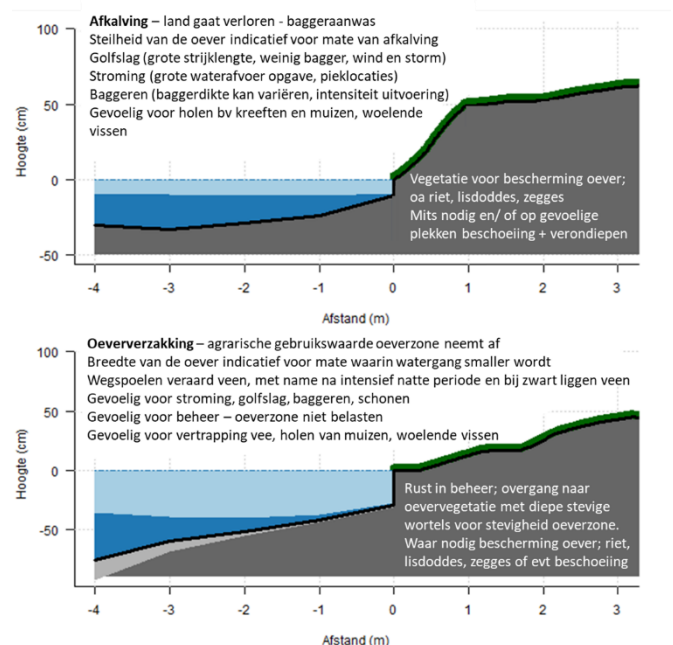
De effecten van afkalving zijn groot. Het is niet alleen dat de werkbaarheid en waarde van agrarische perceelranden vermindert. Oeverafkalving heeft door de aanwas van bagger ook een grote impact op de waterkwaliteit, het slootonderhoud en de uitstoot van broeikasgassen. Waterschappen en boeren zoeken daarom naar oplossingen.

Klimaatverandering

Door klimaatverandering wordt het weer extremer: meer droge en natte perioden en meer stormen. Juist tijdens deze situaties vindt oeverafkalving plaats. Lange natte periodes versnellen het wegspoelen van waterverzadigd veen zeker als hieraan droge periodes zijn voorafgegaan. Dit is met name zichtbaar op verzakte oevers en komt door de verhoogde oxidatie van veen en de afnemende vitaliteit van de vegetatie. Op locaties waar golfslag en stroming belangrijk zijn, zorgen stormen voor extra afkalving. Omdat afkalving is gekoppeld aan peil(veranderingen), broeikasgasemissie en het vasthouden van water, ligt hier een concrete en ook een ingewikkelde opgave. Want maatregelen die positief zijn voor het klimaat, zoals het vernatten door een hoger en flexibel peil, zorgen tegelijk voor een verhoogd risico op oeverafkalving. Een integrale aanpak is nodig.

Een integrale aanpak?!

Op de oever komen verschillende werelden samen: we zoeken naar een leefomgeving waar planten en dieren gedijen (biodiversiteit en waterkwaliteit), landbouwgewassen kunnen groeien (voldoende water en afwatering) en waar de bodem ook voor de toekomst behouden blijft (bodemdaling, klimaat). Een stabiele oever wordt gerealiseerd door een afgestemd beheer van de landbouwbodem als ook van de

sloot door de frequentie van baggeren, het peilbeheer, het randenbeheer, de dimensionering van de sloot en de belasting van de oever. In gesprekken met boeren, natuurorganisaties, collectieven en waterbeheerders blijkt duidelijk dat deze problematiek het beste kan worden benaderd vanuit gezamenlijke doelen per polder.

Zorg voor stabiliteit: maatwerk en kansen

Het belangrijkste uitgangspunt voor een stabiele oever is **rust**. Een gebalanceerd beheer van sloot, oever en perceelrand is daarvoor cruciaal. Wat betekent dit voor de partijen die samen zorgen voor de inrichting en beheer van de sloot, oevers en perceelranden?

Waterschap

Het waterschap speelt een belangrijke rol bij het creëren en behouden van stabiele oevers door haalbare onderhoudseisen (legger). Door bewustwording wat betreft het belang en beheer van een stabiele oever bij loonwerkers en schouwmeesters, goed omschreven opdrachten en het sturen op kwaliteit (bijvoorbeeld baggeren belonen per km watergang) kan het waterschap actief bijdragen aan de juiste vormen van onderhoud. Daarnaast kunnen gemalen zo worden afgesteld dat sterke fluctuaties in peilen worden voorkomen. Bij de aanleg van natuurvriendelijke oevers kan rekening worden gehouden met het risico op oeverafkalving. Waar steile oevers zijn ontstaan door golfslag en stroming zijn (tijdelijk) beschermende maatregelen nodig. Als laatste blijft het belangrijk om afspraken te maken over het beheer van een stabiele oevervegetatie.

Agrariër en agrarische collectieven

Agrarisch management moet erop gericht zijn de oever te beschermen door een stabiele dicht- en diep wortelende oevervegetatie. Dit kan door een bufferzone tussen perceel en sloot niet te belasten en niet te bemesten. Hier kan een dieper wortelende vegetatie ontwikkelen die past bij de vochtige omstandigheden. Op oevers met weinig vegetatie is het belangrijk om vee met een draad uit de kant te houden en niet tot zeer beperkt (1 keer per jaar) te maaien zodat de vegetatie zich kan herstellen. Met name bij oeververzakking past de aanleg en het beheer van bufferstroken binnen een toekomstbestendige bedrijfsvoering. Ook terughoudend slootschonen waarbij de oever niet zwart komt te liggen en de wortels intact blijven draagt bij aan een stabiele oever. Financiële prikkels vanuit het beleid en de markt als ook waardering (via ANLB, KPI's, en vergroeningsbeloningen) vergroten het draagvlak en de impact. De agrarische collectieven kunnen hier een sleutelrol vervullen: zij stimuleren een goede inrichting en beheer van slootranden.

Provincie

De provincies stimuleren een voortvarende en waar mogelijk integrale aanpak van de opgaves voor klimaat, biodiversiteit, en landbouw. Aandacht voor een stabiele oever in al deze opgaves is belangrijk. Slootranden bieden hiervoor een enorme natuurpotentie omdat het een grote variatie aan flora en fauna kan herbergen en omdat oevers een natuurlijk netwerk binnen elke polder vormen. Inbedding van stabiele oevers binnen biodiversiteits- en natuurbeheerplannen zorgt voor positieve kansen voor de genoemde opgaves.

Deze hand-out is gebaseerd op het onderzoek dat is beschreven in: Van Rotterdam, D, J. de Pater, J. Verweij, 2020, Oeverafkalving in het agrarisch beheerde veenweide; oorzaken en oplossingen. Nutriënten Management Instituut BV, Wageningen, rapport 1781.N.20, pp 53

Nutriënten Management Instituut BV
Nieuwe Kanaal 7c
6709 PA Wageningen
tel: (06) 29 03 71 03
e-mail: nmi@nmi-agro.nl
website: www.nmi-agro.nl